

O RECENZIE LITERARĂ

DISCURSURI EDIFICATOARE
ÎN SPIRIT DIVERS

Carte apărută cu sprijinul
Konsul George Jorck og Hustru Emma Jorck's Fond
și al
Statens Kunstfond (Danish Art Foundation)

Søren Kierkegaard (5 mai 1813, Copenhaga – 11 noiembrie 1855, Copenhaga) a studiat teologie și filozofie la universitățile din Copenhaga și Berlin, absolvind-o pe cea dintâi în 1841 cu o teză despre ironia socratică și cea romantică. După articole politice și culturale în presa daneză, debutează în volum cu esul *Din hârțiile unuia încă viu* (1838), o critică la adresa lui Hans Christian Andersen. Despărțirea de logodnica sa Regine Olsen prilejuiește scrierea cărții care îi conferă celebritate, *Sau–sau* (1843). Urmează aproape 40 de volume semnate cu pseudonime sau numele propriu, cu subiecte variind între filozofie, psihologie, literatură și religie, care evidențiază primatul individului concret, istoric și contingent asupra oricărei realități depersonalizante și imposibilitatea de a „închide“ fenomenul vieții în categorii abstracte și explicative. În ultima parte a vieții stârnete senzație cu polemica sa împotriva autorităților bisericești daneze, cărora le reproșea superficializarea creștinismului. Opera sa a exercitat o influență considerabilă, fiind sursă de inspirație pentru teologia dialectică, existențialismul filozofic și creștin, pentru psihologia și literatura modernității.

Opere principale: *Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates* (*Despre conceptul de ironie, cu permanentă referire la Socrate*), 1841; *Frygt og Bæven* (*Frică și cutremur*), 1843; *Gjentagelsen* (*Repetiția*), 1843; *Philosophiske Smuler eller En Smule Philosophi* (*Fărâme filozofice sau O fărâmă de filozofie*), 1844; *Begrebet Angest* (*Conceptul de angoasă*), 1844; *Stadier paa Livets Vei* (*Stadii pe drumul vieții*), 1845; *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* (*Post-scriptum neștiințific, concludiv*), 1846; *Kjærlighedens Gjærninger* (*Faptele iubirii*), 1847; *Opbyggelige Taler* (*Discursuri edificatoare*), 1845–1850; *Sygdommen til Døden* (*Boala de moarte*), 1849; *Bogen om Adler* (*Cartea despre Adler*), 1846–1847.

Traducătoarea, Ana-Stanca Tabarasi-Hoffmann, este lector asociat la Universitatea din Mainz, doctor în studii culturale europene (Universitatea Roskilde, Danemarca, 2006) și în filozofie (Universitatea București, 2006). Este autoarea volumelor *Romantismul colorat*, Cartea Românească, București, 2000, *Ghid de conversație român–danez*, Polirom, Iași, 2002 și 2011; *Der Landschaftsgarten als Lebensmodell. Zur Symbolik der „Gartenrevolution“ in Europa*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 2007, și a coordonat volumele *Gartenkunst und Wissenschaft. Diskurs, Repräsentation, Transformation seit dem Beginn der Frühmoderne*, Peter Lang, Bern etc., 2011 (împreună cu Julia Burbulla) și *Der Kritikbegriff in der Romantik*, Ferdinand Schöningh, Paderborn (Schlegel-Studien 8), 2015 (împreună cu Ulrich Breuer). Coordonează seria *Nature, science and the arts*, la Editura Peter Lang. Activitatea sa cuprinde și traduceri în volum, din limba germană (Rüdiger Wischenbart, *Frica lui Canetti*, Univers, București, 1997, Christoph Ransmayr, *Morbus Kitahara*, Univers, București, 1999) și daneză (S. Kierkegaard, *Opere*, Humanitas, București, începând din 2006). Printre distincțiile primite se numără premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România, 2000.

Søren Kierkegaard

Opere

O RECENZIE LITERARĂ

DISCURSURI
EDIFICATOARE
ÎN SPIRIT DIVERS

Traducere din daneză, introducere și note de
ANA-STANCA TABARASI-HOFFMANN

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Mona Antohi
Coperta seriei: Gabi Dumitru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Real

Søren Kierkegaards Skrifter bd. 8 og K 8: *En literair Anmeldelse. Opbyggelige Taler i forskjellig Aand*, udgivet af Søren Kierkegaard Forskningcentret, Gads Forlag, København, 2004

© HUMANITAS, 2017, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Kierkegaard, Søren

Opere / Søren Kierkegaard; trad. din daneză, pref. și note de Ana-Stanca Tabarasi. – București: Humanitas, 2006–vol.

ISBN 978-973-50-1432-2

Vol. 4.: O recenzie literară; Discursuri edificatoare în spirit divers / trad.: Ana-Stanca Tabarasi-Hoffmann. – 2017. –

ISBN 978-973-50-5874-6

I. Tabarasi-Hoffmann, Ana-Stanca (trad.; pref.)

14

159.942.3

821.113.4

929

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30

O RECENZIE LITERARĂ

Două epoci. Nuvelă scrisă de autorul *Poveștii de toată ziua*, editată de J.L. Heiberg, Reitzel, Copenhaga, 1845,

recenzată
de
S. Kierkegaard

*Această mică scriere e dedicată autorului
anonim – și totuși atât de cunoscut –
al Poveștii de toată ziua¹.*

Prefață

Destinasem această recenzie, mai înainte de a o începe, revistei *Nordisk Literaturtidende*ⁱⁱ. Curând mi-a devenit limpede lipsa ei de proporție față de dimensiunile reduse ale acestei foi, din care jumătate e de altfel consacrată literaturii suedeze și norvegiene; *item*ⁱⁱⁱ inaptitudinea mea de a scrie la reviste. Nu există nici o revistă estetică^{iv}; fie! Această situație rezultă, după cum am pomenit deseori și în recenzie, din unitatea oglinzirii mediului înconjurător și a consecinței psihologice; din unitatea faptului că eu sunt autorul, drept care recenzia e nepotrivit de mare, și a împrejurării că o recenzie mai detaliată trebuie uneori publicată în zilele noastre sub formă de carte. Se va vedea de altfel cu ușurință că recenzia aceasta nu e pentru cititori de ziar estetici și critici, ci pentru făpturi rezonabile, care își fac timp și au răbdare să citească o cărțuție; de unde nu rezultă însă că vor să o citească tocmai pe cea de față. Faptul că această carte e scrisă pentru *ele* nu înseamnă defel că sunt obligate să o citească; înseamnă cel mult că îi scutește de a o citi pe cei formați estetic și critic prin lectura ziarelor.

S.K.

Introducere

În lume, oamenii se plâng deseori de infidelitate și trădare, situația ajungând uneori de-a dreptul comică: relațiile lor nu se întemeiază pe diferență, ci sunt din păcate o imagine fidelă a asemănării dintre două persoane care s-au schimbat, dar continuă să se raporteze una la alta printr-o nouă neînțelegere, ca niște acuzatori reciproci, în loc să se acuze fiecare pe sine, gășind înțelegerea. Oricât de multe și de justificate ar fi muștrările de infidelitate, nestatornicie, inconstanță pe care un om le adresează altuia, să se păzească totuși de a explica prin ele propria sa nestatornicie, pentru că astfel se autodenunță ca avându-și legea existenței proprii în afara sa; or, ce altceva e nestatornicia? Dacă e adevărat că timpul schimbă tot – ce e schimbător, la fel de adevărat e că el revelează și ce nu s-a schimbat. În locul plângerii, acuzației, conflictului și judecății într-un anumit caz, orice om statornic și hotărât așteaptă un apel și o a doua verificare în timp, care vor dovedi dacă a fost necredincios sau nu și dacă acuzația de infidelitate a avut sau nu puterea de a-l schimba. În mod ironic, uneori omul care a învinuit pe cineva în prima clipă aproape că și-ar dori, în momentul verificării, ca violența acuzației sale să fi avut un efect opus celui vizat odinioară, întrucât se vedește că tocmai acuzatorul fusese cel care s-a schimbat și, aprins poate acum din nou de mânie, rămâne egal cu sine acuzând conștient. La fel cum durerea, suferința

și primejdia de moarte nu sunt întotdeauna acolo unde e strigătul, nici credința față de sine nu e întotdeauna acolo unde se aud învinuiri în gura mare la adresa altuia.

Acest fenomen se repetă de multe ori și în lumea literară: un autor acuză epoca de infidelitate, iar epoca îl învinuiește pe autor de același lucru, fie din cauza presupusului declin al puterilor sale, fie pentru că din prea multă neliniște și zel de a împlini pretențiile vremii sale autorul născocoște ceva ce nu mulțumește epoca. Poate că ambele părți greșesc, însă și aici abia a doua verificare va hotărî dacă autorul a rămas în esență credincios față de sine în timp ce lumea s-a schimbat, sau dacă el e un spirit inconstant, „o stea răătăitoare”^v care vrea să prindă nestatornicul prin nestatornicie, în timp ce Nemesis îl prinde în propriul laț. Această situație este deci aidoma relației dintre doi inși, pomenită mai sus, însă în literatură ea e mai complicată și devine dialectică, întrucât cei doi oameni rămân într-un anumit sens de fapt aceiași, însă o epocă, o lume a cititorilor sunt dialectice în alt fel. Un autor ceva mai în vârstă, fie el uitat sau recunoscut, se vede înconjurat de o nouă epocă, de o epocă dominantă, fie ea justificată în pretenția ei datorită evoluției, fie ajunsă pe o cale greșită, precum acel nou faraon care nu-l cunoștea îndeajuns pe Iosif și meritele sale^{vi}. Epoca schimbată exprimă uneori această transformare acuzându-l pe autor de infidelitate față de timpul *său*, fapt îndoielnic, mai ales dacă nu e lămurit ce se înțelege prin timpul *său* sau prin timp; pentru că atunci este *eo ipso*^{vii} imposibil ca autorii să nu devină cu toții, până la urmă, infideli față de epoca lor, tocmai prin faptul că sunt fideli față de ea, epoca fiind în mod sofist o perpetuă înlocuire, iar autorul un singur om, care îmbătrânește cu fiecare an, neputând decât să se reinnoiască în sine, nu și să devină un om cu totul nou de la un timp la altul. Pentru a evita ca observațiile metafizice aparent profunde de-

spre cerința timpului să ducă la confuzie, e și aici nevoie de o a doua verificare din punct de vedere etic, spre a putea judeca și decide dacă un autor și-a rămas credincios sieși în ciuda cerinței timpului, dacă s-a trădat pe sine însuși și îndatoririle asumate în mod public, compromițând astfel împlinirea unei cerințe justificate, sau dacă e doar un scamator care a sfârșit prin a se duce singur de nas. De nu îi acordăm într-adevăr eticului ultimul cuvânt față de toate grăbitele afirmații despre cerința timpului, nu doar timpul nostru, ci și orice timp se face vinovat de un comportament nedrept, nerecunoscător și lipsit de sens față de toți autorii mai vârstnici. Chiar și atunci când o generație mai vârstnică, ahtiată să conducă, vrea să-și asigure puterea printr-o pruncucidere ca la Betleem^{viii}, nu înseamnă că paricidul literar nu e la fel de respingător¹.

Nu rareori auzim în vremurile noastre tineri care spun cuvinte înțelepte, însă ascultându-i mai atent ne dăm seama, ce-i drept, că sunt tineri; dacă înțeleptului nu-i scapă faptul că tot ce rostește îl privește (atât e de egoist!), tânărului îi scapă (atât e de entuziast!). Ceea ce face înțeleptul, care înțelege totul despre sine și se înțelege mereu și pe sine odată cu celelalte, tânărul nu face; el emite pretenția fără a se

¹ Poate că eu sunt cel mai îndreptățit să spun acest lucru, pentru că sunt tânăr, dar nu am avut, slavă Domnului, niciodată de-a face cu cerința timpului angajându-mă să slujesc sub armele ei. În privința cerinței timpului mi s-a întâmplat ce mi s-a întâmplat pe vremuri cu serviciul militar: am fost îndată trimis la vatră și în ambele cazuri mi-am dorit acest lucru. Or, când începi cu retragerea la vatră*, ai întotdeauna avantajul de a nu te fi angajat prea mult înainte (n.a.).

* S. Kierkegaard a fost înrolat la 1 noiembrie 1830 în „corpul de gardă al Majestății Sale Regelui, compania a șaptea“, alcătuită din studenții Universității din Copenhaga, însă la 4 noiembrie a fost lăsat la vatră, fiind considerat inapt pentru serviciul militar (n.t.).

subînțelege pe sine sau pe altcineva odată cu ea – astfel sunt pretențiile sale. Îți vine să crezi că vorbește un zeu îmbătat, atât e de risipitor cu oamenii, lăsându-se, amețit, în seama fantasticei reprezentări despre cineva în stare să-și însușească giganticul rezultat al strădaniei neomenești de generații; mai că nu ți-ar veni să crezi că vorbește astfel doar un simplu om. Se înțelege că *el* vorbește în numele *timpului* despre cerința *timpului*; însă tocmai aici se află contradicția care s-ar cuveni să oprească aventuroasa cruzime a tânărului; pentru că niciodată nimeni, nici chiar o căpetenie de tâlhari dintr-un roman, n-a avut atâtă cruzime cum are cerința timpului pe buzele unui tânăr; atât de nemilos n-a fost nici chiar Heliogabal – față de struți, pentru că nu punea să fie omorâți mai mulți decât putea să mănânce^{ix}. Zestrea celor deosebiți e măsurată tot mai strict, suspiciunea infidelității față de cerința timpului se trezește tot mai iute, iar pe buzele tânărului epoca pretinde mereu noi și noi forțe. Iar cel care probabil că exprimă neinvitat de nimeni această cerință, cel care și-a însușit deci cerința într-un mod sau altul prin infidelitate față de sine și față de faptul de a fi om, cerând fidelitate, acest cumplit creditor care nici nu poate să explice cum a ajuns în posesia creanței, ci se mulțumește să o reclame, nici nu visează că va fi judecat cu propria sa măsură, ba chiar cu o judecată mai severă și o măsură mai îngustă^x. Interioritatea care acceptă să învețe de la viață e rar întâlnită; mult mai des întâlnim plăcerea, înclinația și îndemnul reciproc de a te lăsa înșelat de viață. Neînfricați, oamenii nu se tem să fie amăgiți, cum se temea Socrate^{xi}; pentru că vocea dumnezeirii e întotdeauna o șoaptă, iar cerința timpului, sub forma unui zvon cu mii de limbi, nu e un atotputernic „să fie!”^{xii}, creator de oameni mari, ci o mișcare în resturile de gunoi^{xiii} care produce tulburare, un „abracadabra“ care naște ceva asemănător lui, cum se întâmplă în orice creație.

Cu atât mai puțin par să se teamă cel mai tare, asemeni lui Socrate, de autoamăgire, neținând nici atât seama că, dacă din toți cei amăgiți, amăgiții de sine sunt cei mai nefericiți, între aceștia, cei mai nefericiți sunt cei ce se autoamăgesc cu neobrăzare, spre deosebire de cei înșelați de o minciună pioasă^{xiv}. Înceții la ascultare^{xv} și grabnicii la judecare nu urmează decât pe jumătate sfatul lui Socrate^{xvi}: să tragi concluzii cu modestie din puținul care a fost înțeles, pentru că oamenii trag concluzii cu aroganță – din puținul pe care-l înțeleg. Ceea ce se petrece în clipa de față, un început strălucit și o nouă datare calendaristică pornind de la acesta sunt puținul pe care lumea îl înțelege – în măsura în care e posibil să înțelegi momentanul și începutul; pentru că momentanului îi lipsește veșnicia, iar începutului îi lipsește concluzia, atâta timp cât afirmația nu s-a încheiat și ar trebui așteptată această încheiere, nu atât de dragul afirmației, cât de dragul înțelegerii. Lipsește așadar urmarea; nu e nevoie de ea când se vorbește în numele timpului, fiindcă timpul, înțeles așa abstract, e o putere extrem de nepăsătoare, care o va scoate foarte bine la capăt chiar dacă nici un tânăr nu se îngrijorează în numele lui. Dar nu are fiecare om și el propriul timp? Pentru oamenii luați fiecare în parte există o urmare: concluzia, după o strălucitoare premisă – care a fost tinerețea cu fericitele ei zile, când erau ei înșiși cerința timpului. Aceasta e urmarea, așadar; cu cât mai măsurat le e vârstnicilor timpul, cu atât mai iute îi surprinde această urmare, cu atât mai lungă e concluzia și cu atât mai scurtă mărunta premisă înțeleasă, în cazul că aceasta n-a devenit un nimic inteligibil, laolaltă cu concluzia. Într-adevăr, strălucit început al noii datări calendaristice! Iată ce s-ar putea numi nu că începi prin nimic^{xvii}, ci mai degrabă că începutul a sfârșit prin a deveni nimic. Nici cutia Pandorei n-ar putea cuprinde atâtea nenorociri și atâta jale câte se ascund în această vorbuliță:

cerința timpului. Oricine s-a jucat cu ea să vadă ce pagubă și-a adus singur: nu se poate plânge decerința timpului, de vreme ce el însuși a provocat-o! Și totuși oamenii refuză să înțeleagă urmarea. Să te lași călăuzit, din îngrijorare față de sine; să te bucuri profund, cu admirație, la vederea vârstnicului care și-a rămas statornic credincios sieși; să te simți edificat de cei cincizeci de ani ai săi într-o slujbă împlinită cu credință; să înțelegi cu încetul; să ajungi discipolul Preasfințitului^{xviii}, de la care înveți altceva decât de la eminentele clipei: lumea pare să nu aibă răbdarea de a învăța astfel ce e omenesc și a renunța la neomenesc. E și aceastacerința timpului? Dacă nu, e oricum a unei puteri mai înalte decât a timpului, puterea veșniciei; dacă nu e a omului, e a lui Dumnezeu; dacă nu e a tânărului, e a Celui Îmbătrânit de zile^{xix}! Oare fidelitate înseamnă renunțarea la omenesc spre a cere fidelitate, promițând mai mult decât poate oricine împlini? Nu e oare aproape comic când se înfruntă doi inși, dintre care unul a cerut neomenește fidelitate fără a se obliga la aceasta și fără să învețe astfel ce e fidelitatea omenească, iar celălalt s-a obligat la ea în așa fel încât fidelitatea i-a devenit imposibilă, drept care ambii au, deși se schimbă, drept trăsătură asemănătoare infidelitatea?

Dacă în ansamblu lucrurile stau, astfel, nu prea plăcut, cât de întremător e în schimb să-ți îndrepti atenția asupra unui fenomen unde ceea ce e de dorit se adună în înțelegere, să-ți lași propriul gând, și poate și pe al unui cititor, să zăbovească asupra celor demne de încredere, să-ți amintești, amintindu-i poate și unui cititor, ceea ce știm cu toții mai mult sau mai puțin limpede! Fiindcă pomenind *Povestea de toată ziua* nu găesc, din fericire, în ea ocazia detestabilă pentru orice recenzent de a atrage cu zel și plin de importanță atenția, sau de a susține un anumit punct de vedere, indicând necesitatea unei evoluții a autorului, care ar trebui să devină

când dramatic, când cercetător al naturii etc.; ci prilejul drag mie de a evoca fericita repetare a unei frumoase amintiri. Fiindcă autorul a rămas același, „unul în toate“^{xxx}, iar lumea cititorilor nu trebuie luminată, nefiind nevoie să i se reamintească nimic, dar îi va face poate plăcere evocarea unor lucruri știute. Doamne, are de aflat atâtea noutăți, încât aproape că e o schimbare să citească una ca asta! Când pomenesc *Povestea de toată ziua*, nimeni, nici tânărul cel mai înfierbântat, nu se așteaptă la o judecată în numele epocii asupra unei semnături depășite, ci oricine cere pe bună dreptate ca recenzia despre ea să fie o acțiune solemnă, ceea ce la rândul meu îmi doresc și sper că va fi cazul, declarându-mă dinainte singurul vinovat dacă lucrurile nu vor sta astfel. După părerea mea, recenzentul trebuie să fie întotdeauna un slujitor, chiar dacă, în cazuri mai rare, e mult superior celor recenzate; în cazul de față nu cade nimeni ușor în ispită de a fi altfel, iar pentru mine e chiar cu neputință. Deși n-am fost prezent la începuturile autorului, am crescut cu faima sa, iar acum, că i-am devenit contemporan, n-am depășit impresia pe care mi-a lăsat-o.

În curând se vor împlini douăzeci de ani^{xxi} de când autorul trăiește într-o fericită relație și, cum se spune despre căsătorii, în bună înțelegere cu lumea cititorilor. E plăcut să te gândești la asta, e binefăcător să vorbești despre asta, deși discursul ar putea fi diferit, arătând tocmai diferența dintre concepția de viață proprie autorului și o concepție de viață mai accentuat religioasă. Un puternic spirit religios și-ar concentra atenția asupra statorniciei autorului față de sine și, admirându-l, n-ar vrea să știe nimic despre relația sa cu lumea cititoare, nimic despre lume în general, fie ea aprobatore sau nu; ar striga: „Minunat! Iată ceva din care se poate învăța; oricine, fie el autor sau ba, poate să deprindă ceva, fiindcă oricine se poate instrui din universalul paradigmatic,

iar statornicia față de sine e universalul paradigmatic. “Nu va spune „doar douăzeci de ani“, ci „douăzeci de ani de-a rândul“! Însă autorul *Poveștilor* – dacă pot îndrăzni să-l transform în judecător eu, care mă prezint la acest examen arătând cât de mult am învățat de la el – , autorul *Poveștilor* va recomanda, cred, acestui entuziast să nu închidă ochii la vitregiile vieții, să nu disprețuiască încurajările pe care norocul le aduce meritului, și îi va reaminti poate, cu o expresie folosită mai demult, că „drumul trece peste Puntea Suspinelor“^{2 xxii}. Apoi își va face din nou „cunoscută blândețea“^{xxiii} în tăcuta bucurie de viață a resemnării care dovedește aici, atât de frumos, că lucrurile stau întocmai cum aflăm din *Povești*, ba mai bine chiar: nu numai că totul se sfârșește în cele din urmă cu bine, ci totul a fost și a rămas bine. Totuși înflăcăratul spirit religios, oricât ar vrea să se supună îndrumării și învățaturii, tot se va întoarce, poate, la meditația sa, care, desigur, nu ignoră suferințele, nu speră ușuratec în lume, ci vrea, autentic religios, ca fericirea și nenorocirea să însemne la fel de mult sau de puțin, iar religiosul să nu aibă semnificație prin altceva și împreună cu altceva, ci în sine, în mod absolut.

Autorul a rămas credincios față de sine^{xxiv}; dacă vreun răuvoitor ar afirma că statornicia aceasta e credință în puține lucruri^{xxv}, fiindcă nu s-a preocupat de schimbarea misiunii sale, netrecând prin toate domeniile și nedând iluzia unei strălucitoare diversități, voi răspunde acestei obiecții, desigur, fictive, că tocmai în aceasta constă marea bogăție a autorului. Concepția de viață aflată în mod creator la baza acestor nuvele rămâne aceeași, în timp ce inventivitatea spirituală, bogata rezervă de experiență, vioișia spontană a

² Cf. *Din hârțile unuia încă viu*, editate de S. Kierkegaard, Copenhaga, 1838 (n.a.).

unei rodnice stări de spirit slujesc la săvârșirea unei schimbări în cadrul unei repetiții creatoare. În esență, neliniștea e aceeași, liniștirea aceeași, toate decurg în mod esențial din același lucru și ajung la același, conflictele provin din aceeași tensiune, pacea și odihna apar din aceleași cauze; concepția de viață e deci aceeași. Dacă luăm una dintre aceste nuvele în ansamblul ei, privind apoi și la celelalte, dacă numim, așa cum se face, opera poetului o creație, îmi vine să numesc tot acest șir de opere, în raport cu cea care ne interesează, menținere. Dumnezeu, cu care comparăm poetul când îl numim creator, e oare mai puțin vrednic de admirație când menține lumea decât atunci când o creează? La fel stau lucrurile și cu creația în continuitate a autorului. De n-ar fi așa, producțiile sale s-ar contrazice între ele. Concepția de viață implicită într-o nuvelă trebuie să se regăsească în întreaga operă, altfel raportul greșit ar arăta că autorul nu are o concepție, în ciuda pretensei sale creații; însă acest autor, cu credința față de sine a interiorității, reproduce în repetare ceea ce a fost original. Dacă am vrea să le măsurăm după un etalon al intensității psihologice, s-ar vădi că e în esență aceeași în toate operele; dacă, în plan psihologic, am dori să măsurăm forța pasiunii, s-ar vedea că e aceeași peste tot. În toate povestirile regăsim aceeași apropiere de realitatea zilnică, aceeași distanțare a elevării, aceeași apropiere în conflict, aceeași distanțare a înțelegerii. Dacă realitatea e pentru acest autor deopotrivă aproape și departe^{xxvi}, ea e totuși mai aproape în concepția lui decât într-a unui poet, iar în redarea lui transfiguratoare e mai puțin îndepărtată decât în cea a poetului, întrucât concepția de viață a acestui autor se află la granița dintre estetic și religios. Autorul începe de acolo unde poezia propriu-zisă se sfârșește. Pentru că poezia nu ne împacă în mod esențial cu *realitatea*; ne împacă prin fantezie cu idealitatea fanteziei, însă această împăcare e în

individul real tocmai un nou conflict cu realitatea. O cunoaștere a durerii realității, așa cum aceasta nu poate să apară în poezie (care are dialectica timpului și a realității mai puțin intensivă decât disperarea), își găsește împăcarea într-o liniștire pe care poezia (*stricte sic dicta*^{xxvii}) nu și-o poate însuși, tocmai pentru că e o împăcare cu realitatea. Însă în povestiri acest autor nu-și propune niciodată să descrie o durere a realității care să nu își poată găsi liniștirea decât în determinări de ordin religios și în idealitatea religiozității. Orice concepție de viață știe o cale de ieșire, putând fi recunoscută după ieșirea pe care o cunoaște. Poetul cunoaște calea de ieșire a fanteziei; autorul nostru o știe pe cea a realității; religiosul o știe pe cea a religiozității. Concepția de viață e ieșirea, povestirea e calea. Raportul dintre categorii ne face să vedem cu ușurință că nimeni nu ne poate împăca în așa fel cu realitatea cum o face acest autor, tocmai pentru că realitatea e calea lui de ieșire. Măiestria producției sale constă în faptul că, deși această concepție nu e nicăieri expusă asemenea unei învățături, ea e mereu înfăptuită, mereu în devenire, prin transparența evenimentului și a personalității fiind dobândită liniștea cu care se încheie povestirea. – Nu e deci greu de explicat, din punct de vedere psihologic, că autorul acesta s-a remarcat prin credința față de sine, fără ca elevata sa ușurință să facă fidelitatea mai puțin admirabilă. *Povestea de toată ziua* (sau *Poveștile de toată ziua*) se arată drept rodul unei a doua maturități, și tocmai de aceea nu poate fi vorba aici de crizele și schimbările decisive pe care e silit să le trăiască un autor ce începe la prima maturitate. Concepția de viață pe care se întemeiază *Povestea de toată ziua* (prima, care a dat și celorlalte numele) trebuie să se fi maturizat în autor înaintea redactării ei.^{xxviii} Opera nu e doar un moment în dezvoltarea autorului, ci acesta a produs, maturizându-se, o operă ca rod al interiorității. Nu

Cuprins

<i>Introducere</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	89

O RECENZIE LITERARĂ

Prefață	93
Introducere	95
I Rezumatul celor două părți	115
II O concepție estetică a nuvelei și a detaliilor sale	123
III Rezultatul observării celor două epoci	156
„Epoca revoluției“	157
„Epoca prezentă“	165

DISCURSURI EDIFICATOARE ÎN SPIRIT DIVERS

PARTEA ÎNTÂI

Un discurs de ocazie

Cuvânt înainte	221
La o spovedanie	223

PARTEA A DOUA

Ce învățăm de la crinii de pe câmp și de la păsările cerului

Trei discursuri

Cuvânt înainte	385
I	387
II	412
III	432

PARTEA A TREIA

Evangelhia suferințelor. Discursuri creștine

Cuvânt înainte	449
I Ce cuprinde gândul urmării lui Cristos și ce e îmbucurător în acest gând	451
II Cum poate fi ușoară povara când suferința e grea	465
III Ce e îmbucurător în faptul că școala suferințelor te formează pentru vecie	485
IV Ce e îmbucurător în faptul că un om suferă întotdeauna vinovat față de Dumnezeu	503
V Ce e îmbucurător în faptul că nu calea e grea, ci chinul e calea	531
VI Ce e îmbucurător în faptul că până și atunci când suferința vremelnică e cea mai grea, precumpănește totuși fericirea eternității	549
VII Ce e îmbucurător în faptul că, suferind, încrederea curajoasă e în stare să-i ia lumii puterea și are forța de a transforma disprețul în cinstire, pieirea în biruință	565
Note	589